

Poetyczny i krytyczny model wyobraźni w wybranych teoriach estetycznych

Niniejszy projekt naukowy pozostaje w ścisłym związku z tematem rozprawy doktorskiej, przygotowywanej przeze mnie od 2013 roku w Zakładzie Estetyki na UW pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Iwony Lorenc. Jego celem jest zaproponowanie nowego modelu wyobraźni. Do podjęcia badań nad kategorią wyobraźni skłonił mnie jej niepewny status w późnej nowoczesności oraz potrzeba jej reinterpretacji i aktualizacji w współczesnym dyskursie filozoficznym.

Wyobraźnia jest jednym z podstawowych pojęć filozofii. Stanowi element rozważań epistemologicznych, estetycznych, antropologicznych, a także etycznych. Wyobraźnia odpowiada za zdolność człowieka do tworzenia obrazów mentalnych, odtwarzania spostrzeżonych widoków nieobecnych rzeczy, a także wyobrażania obrazów rzeczy nieistniejących. Z jednej strony współuczestniczy w procesie poznawczym, z drugiej otwiera człowieka na sferę wolnych wyobrażeń, fantazji, czy nawet pozorów. Wyobraźnia nie jest kategorią jednoznaczną, zwłaszcza po upadku romantycznej i modernistycznej wiary w niezależną, stwórczą moc człowieka jako wybitnej jednostki – geniusza. Twórcza działalność człowieka jest uwikłana w szersze struktury językowe i obrazowe oraz mechaniczne i cyfrowe sposoby produkcji obrazów.

Celem mojego projektu jest redefinicja kategorii wyobraźni oraz zaproponowanie poetycznego i krytycznego modelu wyobraźni na podstawie wybranych, współczesnych teorii estetycznych. Określenie „poetyczny” odnosi się do greckiego słowa ποιησις (*poiēsis*), które oznacza wytwarzanie artefaktów. Związane jest także z twórczością poetycką lub literacką. Poetyczny aspekt wyobraźni oznacza dla mnie możliwość tworzenia treści, zaś jej krytyczny aspekt ukazuje rzeczy i zdarzenia w nowej perspektywie. Jest to zatem wyobraźnia twórcza, która stanowi ważny element hermeneutyczno-poznawczego procesu odnajdywania się w świecie.

W moich badaniach zajmę się analizą i krytyką współczesnych teorii estetycznych, w których kategoria wyobraźni pełni ważną funkcję. Centralnym zagadnieniem moich badań będzie analiza koncepcji wyobraźni Immanuela Kanta, która – choć jest częścią oświeceniowej i romantycznej wizji twórczości – wytycza najważniejsze ramy rozwoju i przeobrażeń kategorii wyobraźni. Ukazuje, jak konstruowana jest treść doświadczenia (przez odpowiednie porządkowanie przedstawięń) i jak możliwe jest to, co nowe (przez zdolność uchwycenia swobodnej gry wyobrażeń i rozpoznanie). Ta perspektywa zostanie poszerzona o hermeneutyczne reinterpretacje Kantowskiej koncepcji oraz o współczesne ujęcia wyobraźni, obrazu i montażu, a także o hermeneutyczną analizę wybranych dzieł wizualnych. Razem dają one podstawę do sformułowania poetycznego i krytycznego modelu wyobraźni.